

Heksen in de Lucht

De *Schijfwereldreeks* bestaat uit de volgende delen:

De Kleur van Toverij	Zieltonen
Dat Wonderbare Licht	Interessante Tijden
Meidezeggenschap	Maskeradel
Dunne Hein	Lemen Voeten
Betoverkind	Berevaar
De Plaagzusters	Houzee!
Pyramides	Het Jongste Werelddeel
Wacht! Wacht!	Pluk de Strot
Faust Erik	De Vijfde Olifant
Rollende Prenten	De Waarheid
Maaierstijd	De Dief van Tijd
Heksen in de Lucht*	De Nachtwacht
Kleingoderij	Monsterlijk Regiment
Edele Heren en Dames	Pesterijen
Te Wapen	Bam!

Met uitzondering van *Interessante Tijden* en *Maskeradel* zijn al deze titels geheel vertaald door Venugopalan Ittekkot.

Ook van Terry Pratchett zijn deze *verhalen* van de Schijfwereld:

Mirakelse Maurits en zijn Gestudeerde Knaagdieren
De Vrijgemaakte Ortjes
Een Hoed van Lucht
Wintersmid

Opgedragen – waarom ook niet? – aan al die lui die na het uitkomen van *De Plaagzusters* de schrijver overstelpten met eigen versies van de tekst van ‘Het Egeltjeslied’.
Guttegut...

DIT IS DE SCHIJFWERELD, DIE door de ruimte gaat op de rug van vier olifanten die zelf weer staan op het schild van A'Tuin, de hemelschildpad.

Er was eens een tijd dat zo'n heeal voor ongewoon gehouden werd en, mogelijkerwijs, zelfs voor onmogelijk.

Maar ja... er was eens een tijd dat zoiets eenvoudig lag.

Want het heeal was toen nog vervuld van argeloze onwetendheid en de wetenschapper onderwierp het aan zijn blik als een over zijn bergbeek gebukte goudzoeker, op zoek naar het goud der kennis tussen het gruis van waan, het zand van onzekerheid en de besnorhaarde achtpotige wemeltjes van bijgeloof.

Af en toe kwam hij dan overeind om wat te zeggen als: 'Hoera, nu heb ik de Derde Wet van Boyle ontdekt.' En zo wist iedereen waar hij aan toe was. Maar de narigheid was dat onwetendheid aldoor interessanter werd, vooral grote en boeiende onwetendheid over enorme en belangwekkende zaken zoals stof en schepping, en de mensen bouwden niet langer geduldig hun hutjes van rationele plaggen op de chaos van het heeal maar raakten geboeid door chaos zelf – onder andere omdat het veel makkelijker was om deskundig te zijn in wanorde, maar vooral omdat het zulke hartstikke mooie patronen opleverde die je op je t-shirtje kon doen.

En in plaats van zich te houden bij fatsoenlijke wetenschap* begonnen die wetenschappers opeens te praten van hoe onmogelijk het was om ook maar iets te weten, en dat er eigenlijk niets was dat je een werkelijkheid kon noemen waarvan iets te weten viel, en hoe vreselijk spannend dat allemaal niet was, en wist je trouwens dat het mogelijk overal sterft van die kleine heelalletjes maar dat niemand die kan zien omdat ze allemaal in zichzelf opgerold zitten? Trouwens, vind je dit ook geen tamelijk fraai t-shirt?

Vergeleken daarmee is een grote schildpad met een wereld op zijn rug zo goed als alledaags. Die doet tenminste niet net of hij niet bestaat, en niemand op de Schijfwereld heeft ooit geprobeerd om te *bewijzen* dat hij niet bestond, want stel dat je gelijk had en opeens zo maar in de ruimte bleek te hangen. Dit komt doordat de Schijfwereld

* Zoals het opsporen van die rotvlieder die ons met zijn vleugelgefladder de laatste tijd al die barre buien heeft geflikt en dan zorgen dat hij ermee ophoudt.

helemaal aan het randje van de werkelijkheid bestaat. De kleinste kleinigheidjes kunnen er doorbreken naar de andere kant. Op de Schijfwereld vat men de zaken dus niet luchtig op.

Verhalen bijvoorbeeld.

Want verhalen zijn belangrijk.

Mensen denken wel dat verhalen gevormd worden door mensen. Maar het is juist net andersom.

Verhalen bestaan onafhankelijk van wie erin meespelen. En als je dat weet, levert die kennis macht op.

Al sinds de dageraad der tijden hebben die verhalen, enorme wapperlinten van tijd en ruimte, zich uitgewaaid en afgewikkeld door het heelal. En ze evolueerden. De zwakste stierven uit en de sterkste overleefden, en die zijn onder al het doorvertellen flink gegroeid... verhalen, sprookjes, waaiend en wenkend in het duister.

Louter hun bestaan legt al een vaag maar onuitwisbaar patroon over de chaos van de geschiedenis. Verhalen slijten groeven van genoeg diepgang dat mensen ze kunnen volgen, net zoals water langs bepaalde routes bergafwaarts gaat. En telkens als nieuwe personages het pad van het verhaal betreden, wordt de groef wat dieper.

Dit heet wel de theorie van de verhalende oorzakelijkheid en het betekent dat een eenmaal op gang gekomen verhaal *vaste vorm aanneemt*. Het vangt alle trillingen op van alle eerdere uitvoeringen van dat verhaal.

Dat is waarom de geschiedenis zich aldoor blijft herhalen.

Dus hebben zo'n duizend helden het vuur ontstolen aan de goden. Duizend wolven aten al eens grootmoeder, duizend prinsessen werden gekust. Een miljoen argeloze personages bewoog zich argeloos langs de verhaaltrajecten.

Inmiddels is het *onmogelijk* dat de derde en jongste zoon van welke koning ook, mocht hij de tocht aanvaarden die tot dusver zijn oudere broers al heeft ongeëist, dan *geen* geluk heeft.

Het maakt zo'n verhaal niets uit wie erin meedoet. Als het verhaal maar wordt verteld, als het maar wordt herhaald. Of als je dat liever hebt: die verhalen zijn een parasiterende vorm van leven, ze vervormen levens om louter om het verhaal te dienen.*

* En met stadslegendes zit men er ook al naast. Volgens logica en verstand zijn die 'broodjes aap' louter verzinsels, telkens doorverteld door lieden die hongeren naar elk voorbeeld van griezelig toeval, boontje-komt-om-zijn-loontje en ga maar door. Nee dus. *Ze doen zich onophoudelijk voor, overal*, naarmate de vertelsels door het heelal heen en weer stuiteren. Op elk willekeurig tijdstip worden honderden dooie oma's afgevoerd op imperiaals van gestolen auto's en stikken trouwe herdershonden in de vingers van nachtelijke insluipers. En dat beperkt zich dan niet tot één bepaalde wereld. Honderden Mercuriaanse wijfjes-*jupts* blikken hun redders aan met vier kleine oogjes en zeggen: 'Mijn gebroedgenoot zal razend zijn – dit was *zijn* reismoduul, hoor.' Stadslegenden zijn levende dingen.

Je moet van goeden huize komen wil je je ertegen verzetten, om daarmee het bakpoeder van de geschiedenis te worden.

Er was eens...

Grauwe handen omklemden de hamer, zwaaiden en raakten de paal zo hard dat hij een halve meter omlaagzakte in de weke grond.

Nog twee klappen en hij zat onwrikbaar vast.

Uit de bomen om de open plek keken de slangen en vogels zwijgend toe. In het moeras dreven de krokodillen in het water als weerbarstig droge plekken.

Grauwe handen grepen het dwarshout en brachten het op zijn plek, bonden het vast met slingerplanten en trokken die krakend strak aan.

Zij keek intussen toe. En toen raapte ze een scherf van de spiegel op om die bovenaan de paal vast te maken.

‘De jas,’ zei ze.

Hij pakte de jas en hing hem over het dwarshout. De lat was niet lang genoeg en het laatste stuk van de mouwen hing er dus leeg bij.

‘En de hoed,’ zei ze.

Dat was een hoge, rond en zwart. Hij glansde.

Het stukje spiegel glom tussen het duister van hoed en jas.

‘Zal dit het doen?’ zei hij.

‘Ja,’ zei ze. ‘Zelfs spiegels worden ergens weerkaatst. Spiegels moeten we bestrijden met spiegels.’ Woedend keek ze tussen de bomen door omhoog naar een slanke witte toren in de verte. ‘We moeten *haar* spiegelbeeld zien te vinden.’

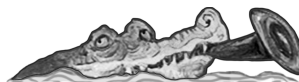
‘Dan zal het wel ver moeten dragen.’

‘Jawel. Alle beetjes zullen moeten helpen.’

Ze keek over de open plek.

Ze had Monsieur Petitfour aangeropen, en Dame Bon Anna, Hottelog Anders en Brede Stapper. Dat waren vast niet zulke beste goden.

Maar betere had ze niet kunnen versieren.

Dit verhaal gaat over verhalen.

Of over wat het inhoudt om een goede fee te zijn.

Maar het gaat vooral ook over spiegels en weerkaatsing.

Overal in ons veelal vind je achtergebleven* stammen die wantrouwig staan tegenover spiegels en afbeeldingen omdat die, zeggen ze, een stukje van iemands ziel stelen en iemands ziel gaat niet eindeloos mee. En de lui die meer kleren aanhebben zeggen dat dat maar bijgeloof is, ondanks het feit dat anderen die hun leven lang in allerlei beelden optreden inderdaad op den duur iets *ijs* over zich krijgen. Ze zijn uitgeblust zegt men dan, maar ook wel, heel raak: wij hebben er het mooie van afgekeken.

Louter bijgeloof. Maar bijgeloof hoeft niet fout te zijn.

Een spiegel kan een stuk ziel opzuigen. Een spiegel kan de weerkaatsing omvatten van het ganse heelal, een hemelvol sterren in een stukje verzilverd glas van maar een ademtocht dik.

Wie van spiegels weet kent bijna alles.

Kijk in de spiegel...

...dieper...

...naar een oranje licht op een kille bergtop, duizenden kilometers ver van de plantaardige zwoelte van dat moeras...

Hij stond bekend als de Valkeberg. Dat was omdat het een *vlakke* berg was, niet omdat er veel valken waren. Het zorgde wel voor enige winstgevende verwarring; dikwijls werd het nabijgelegen dorp aangedaan door lieden met zware kruisbogen, vallen en netten, die dan hooghartig om inheemse gidsen riepen om ze naar de valken te brengen. Aangezien iedereen uit de buurt hier een aardige boterham aan verdiende – van de verkoop van wandelgidsjes, kaarten van valkenhorsten, rijk met valken versierde koekoeksklokken, wandelstokken met valkenkoppen en koeken in de vorm van een valk – was nog niemand eraan toegekomen om de spelfout te laten herstellen.†

De berg was zo vlak als een berg maar kon zijn.

Halverwege de berg hield de helling al op, net als de bomen, met nog maar hier en daar een paar schamele dennetjes zodat het veel weg kreeg van de zielige piekjes over de schedel van een kaalkop die er niet voor uit durft te komen.

Het was een plek waar heksen bij elkaar kwamen.

* Voor achterlijk gehouden, tenminste, door lui die meer kleren aanhebben dan zij.

† Spelfouten kunnen dodelijk zijn. Neem de hebzuchtige Serief van Al-Ybi, ooit vervloekt door een godheid met weinig scholing zodat een paar dagen lang al wat hij aanraakte veranderde in Govd, wat toevallig de naam was van een dwergje uit een berggemeenschap op honderden kilometers, die dus bij toverslag in het koninkrijk opdook en daar onverbiddelijk werd vermenigvuldigd. Pas na zo'n tweeduizend Govds was de vloek uitgewerkt. Vandaag de dag zijn de inwoners van Al-Ybi vermaard om hun ongewoon geringe lengte en slechte humeur.

Vanavond gloeide er midden op het topvlak een vuur. In het flakkerlicht bewogen donkere gedaanten.

De maan dreef over de kanten wolkenvitrage.

Ten slotte zei een lange, gepunthoede gedaante: 'Bedoel je soms dat we *allemaal* huzarensla hebben meegebracht?'

Er was één Ramtopse heks die niet aan de sabbat meedeed. Heksen zijn even tuk op een avondje uit als ieder ander maar voor deze keer had ze een andere, dringende afspraak. En niet het soort afspraak dat je zomaar kunt uitstellen.

Desiderata Holle stelde haar testament op.

Toen Desiderata Holle nog een meisje was had haar oma haar voorzien van vier belangrijke adviezen, om haar jonge voetstapjes te begeleiden langs de onverwachte kronkelingen van het levenspad.

Te weten:

Vertrouw geen enkele hond met oranje wenkbrauwen,

Vraag het jongmens altijd naar zijn naam en adres,

Nooit tussen twee spiegels gaan staan,

En trek elke dag helemaal schoon ondergoed aan want je weet maar nooit waar een op hol geslagen paard je zal doodtrappen en als ze dan merken dat je geen fatsoenlijk ondergoed aanhebt, zou je sterven van schaamte.

En toen werd Desiderata later heks. En een van de kleine voordelen van het heks zijn is dat je precies weet wanneer je doodgaat en dus het ondergoed kunt dragen dat je maar wilt.*

Dat was tachtig jaar eerder, toen het idee van precies te weten wanneer je doodging best aardig leek want stiekem wist je natuurlijk dat je eeuwig zou leven.

Dat was toen.

En dit was nu.

Eeuwig leek tegenwoordig niet meer zo lang te duren als destijds.

In het haardvuur verviel weer een houtblok tot as. Desiderata had niet de moeite genomen om brandhout voor de winter te bestellen. Dat had toch maar weinig zin.

En dan was er vanzelf nog wat anders...

Ze had het netjes opgerold tot een lang en dun pakje. Nu vouwde ze de brief dicht, schreef er een adres op en schoof hem onder het touwtje. Klaar was Kees.

Ze keek op. Desiderata was al dertig jaar blind maar dat gaf geen

* Wat wel het een ander verklaart, over heksen.

last. Ze was vanaf haar jeugd gezegend – als dat het juiste woord is – met het tweede gezicht. Toen dus de gewone ogen het begaven hoefde je je alleen maar aan te wennen om in het heden te zien, wat trouwens makkelijker was dan in de toekomst. En gezien de oogbollen van het occulte niet van licht afhingen, spaarde je nogal wat kaarsen uit. Alles had zo zijn goede kant, als je er maar oog voor had. Bij wijze van spreken.

Aan de wand tegenover haar hing een spiegel.

Het gezicht daarin was niet het hare, dat rond en rose was.

Dit was het gezicht van een vrouw die gewend was te commanderen. Desiderata was geen type dat commandeerde. Eerder het omgekeerde, eigenlijk.

De vrouw zei: ‘Je gaat dood, Desiderata.’

‘Zeg dat wel, ja.’

‘Je bent oud geworden. Dat doen mensen als jij altijd. Je macht is bijna verdwenen.’

‘Zo is het, Lilith,’ zei Desiderata bedaard.

‘Dus trekt jouw bescherming zich van haar terug.’

‘Tja, jammer,’ zei Desiderata.

‘Dus blijven alleen ik en dat kwaadaardige moeraswif over. En dan win ik.’

‘Het lijkt er wel op, helaas.’

‘Je had een opvolgster moeten zoeken.’

‘Nooit tijd voor gehad. Ik ben niet zo’n mens dat van te voren alles regelt, snap je.’

Het gezicht in de spiegel kwam dichterbij, alsof de gedaante aan haar eigen kant wat dichterbij de spiegel kwam staan.

‘Je bent *verslagen*, Desiderata Holle.’

‘Zo gaat dat.’ Desiderata kwam wat onvast op de been en pakte een doek.

De gedaante leek wel kwaad te worden. Blijkbaar vond ze dat lui die verslagen waren mistroostig moesten kijken, en niet alsof ze een binnenpretje ten koste van jou koesterden.

‘Snap je niet wat verslagen zijn *inhoudt*?’

‘Er zijn lui die daar erg duidelijk over zijn,’ zei Desiderata. ‘Vaarwel, edele dame.’ Ze hing de doek over de spiegel.

Er werd even boos naar adem gehapt, en het was stil.

Desiderata bleef als in gedachten verzonken staan.

Toen hief ze haar hoofd en ze zei: ‘Ketel was net aan de kook. Soms trek in een kop thee?’

NEE, DANK JE, zei een stem vlak achter haar.

‘Hoe lang sta je al te wachten?’

EEUWIG.

‘Ik hou je toch niet van je werk?’

HET IS RUSTIG, VANAVOND.

‘Dan zet ik even thee. Er is geloof ik nog een biscuitje over.’

NEE, DANK JE.

‘Als je trek hebt, het zit in die pot op de schoorsteenmantel. Nog echt Klatschiek aardewerk, hoor. Van een echte Klatschieke pottenbakker. Uit Klatsch,’ besloot ze.

IS HET WAAR?

‘In mijn jongere jaren kwam ik overal.’

JA?

‘Reuzetijd.’ Desiderata porde in de haard. ‘Hoorde bij het baantje, zie je. Vanzelf, zal het bij jou wel net zoiets wezen.’

JA.

‘Nooit wist ik wanneer ze me zouden wegroepen. Nou ja, daar weet jij natuurlijk ook alles van. Keukens, vooral. Het leken wel aldoor keukens. Soms wel eens een bal, maar door de bank genomen toch keukens.’ Ze pakte de ketel en goot het kokende water in de theepot bij de haard.

NEE MAAR.

‘Ik moest altijd hun wensen vervullen.’

De Dood leek de draad kwijt.

WAT? JE BEDOELT... STALEN AANRECHTEN? KASTJES EN GOOTSTENEN? ZULKE DINGEN?

‘Nee, nee. De *mensen*.’ Desiderata zuchtte. ‘Een hele verantwoordelijkheid, dat gepetemoei als goede fee. Vooral weten waar de grens lag, bedoel ik. Lui die hun wensen vervuld krijgen worden vaak niet zulke aardige mensen. Dus moest je ze nou geven wat ze wilden – of wat ze *nodig* hadden?’

De Dood knikte beleefd. Vanuit zijn standpunt kreeg men wat werd uitgedeeld.

‘Neem nou dat geval in Waarland –’ begon Desiderata.

De Dood schrok even op.

WAARLAND?

‘Ken je dat? Ach, natuurlijk ken jij het daar.’

IK... KEN HET OVERAL, NATUURLIJK.

Desiderata kreeg een zachte uitdrukking. Haar inwendige ogen waren op ergens anders gericht.

‘Wij waren met zijn tweeën. Petemoei ben je met zijn tweetjes, zie je. Ik en Vrouwe Lilith? Het petemoeiwerk brengt erg veel macht mee. Alsof je een deel wordt van de geschiedenis. Nou ja, dat meisje werd geboren, buitenechtelijk maar verder alles goed, niet dat ze niet

hadden kunnen trouwen maar het kwam er gewoon nooit van... en Lilith wenste haar schoonheid toe en macht en dat ze met een prins zou trouwen. Poeh! En daar heeft ze nu al die tijd aan gewerkt. Wat moest ik? Tegen zulke wensen valt weinig in te brengen. Lilith kent de macht van een verhaal. Ik heb eraan gedaan wat ik kon, maar de macht lag bij Lilith. Naar ik hoor is ze nu de baas in de stad. Een heel land veranderen louter om het verhaal rond te krijgen! Trouwens, nu is het toch te laat. Voor mij dan. Dus geef ik de verantwoordelijkheid door. Zo hoort dat, als petemoei en goede fee zijnde. Niemand *wil* het ooit wezen. Afgezien van Lilith natuurlijk. Heeft wat dat betreft een steekje los. Dus stuur ik iemand anders. Misschien heb ik het er teveel op aan laten komen.'

Desiderata was een brave ziel. Als petemoei krijg je een diep inzicht in de menselijke aard, waardoor goede feeën zachtvaardig worden maar boze juist machtig. Ze was er de heks niet naar om zich sterk uit te drukken, maar je kon er zeker van zijn dat zij als ze de zwakke aanduiding 'steekje los' bezigde, op iemand doelde die naar haar smaak totaal over de rooie en ook voorbij groen, geel en paars was.

Ze schonk de thee in.

'Dat is nou het nare met dat tweede gezicht,' zei ze. 'Je *ziet* wel wat er gebeurt, maar je weet niet wat het *betekent*. Ik heb de toekomst gezien. Er was een koets gemaakt van een pompoen. En dat kan helemaal niet. En dan zijn er koetsiers, gemaakt van muizen, wat onwaarschijnlijk is. En er is een klok die middernacht slaat en iets met een glazen muiltje. En dat zal allemaal gebeuren ook. Want zo moeten verhalen nu eenmaal aflopen. En toen bedacht ik: ik ken een paar lui die verhalen op *hun* manier laten lopen.'

Ze slaakte nog eens een zucht. 'Wou dat *ik* naar Waarland ging,' zei ze. 'Die warmte kan ik best gebruiken. En Dikke Dinsdag nadert. Destijds ging ik altijd vanwege Dikke Dinsdag naar Waarland.'

Er hing een vragende stilte.

Toen zei de Dood: JE VRAAGT ME TOCH NIET OM EEN WENS TE VERVULLEN?

'Ha! *Niemand* vervult wensen van goede en boze feeën.' Desiderata zag er weer zo verinnerlijkt uit, haar stem sprak tegen haarzelf. 'Snap je? Ik moet die drie in Waarland krijgen. Ik moet wel, want ik heb ze daar *gezien*. En ze moeten alledrie. En met zulke lui valt dat niet mee. Dus moet ik hoofdologie gebruiken. Moet ik ze zichzelf laten sturen. Vertel Esmee Wedersmeer maar eens dat ze ergens heen moet en dan gaat ze juist niet, dus zeg dat ze niet mag en ze holt erheen over glasscherven en al. Zo ligt dat bij die Wedersmeren, snap je. Die weten van geen opgeven.'

Het leek of haar iets lolligs trof.

‘Maar één van de twee zal het moeten *leren*.’

De Dood zweeg. Vanuit zijn positie, bedacht Desiderata, was opgeven iets dat iedereen leerde.

Ze dronk haar thee op. Toen ging ze staan; ze zette met enig vertoon haar punthoed op en stommelde de achterdeur uit.

Een eindje van het huis, onder de bomen, was een geul gegraven waarin iemand heel behulpzaam een ladder had gezet. Ze klom erin en schoof de ladder met een moeizame duw tussen de bladeren. Toen ging ze liggen. Ze ging weer zitten.

‘Trol Hoornblende van de zagerij is heel voordelig in doodkisten, als je geen bezwaar hebt tegen grenen.’

IK ZAL ER ZEKER AAN DENKEN.

‘Hukkert de Stroper heb ik het gat laten graven,’ zei ze terloops, ‘en onderweg naar huis komt hij even langs om het dicht te gooien. Ik hou het graag netjes. Gooi maar los, bootsman.’

WAT? ACH. EEN UITDRUKKING.

Hij hief zijn zeis.

Desiderata Holle gaf de geest.

‘Nou,’ zei ze, ‘dat was een makkie. Wat nu?’

En dit *is* Waarland dan. Het betoverde rijk. De diamanten stad. Het gelukzalige land.

In het hart van de stad stond een vrouw tussen twee spiegels, en ze zag hoe ze tot helemaal in het oneindige werd weerkaatst.

Die spiegels stonden zelf in een achthoek van spiegels, onder de blote hemel op de hoogste toren van het paleis. Er waren eerlijk gezegd zoveel weerkaatsingen dat je maar moeilijk kon zeggen waar de spiegels ophielden en de echte mens begon.

Ze heette Vrouwe Lilith de Temps à Cire, al had ze in de lange loop van haar lotgevallen al heel wat meer namen gehad. En dat was iets waar je al heel gauw achter kwam, had ze gemerkt. Als je in deze wereld iets wilde bereiken – en al meteen in het begin had ze besloten om zover te komen als maar mogelijk was – dan sprong je luchtig met namen om, en verzamelde je macht waar je die maar tegenkwam. Ze had drie echtgenoten naar het kerkhof gebracht, van wie er ten minste twee al dood waren.

En vooral in beweging blijven. Want de meeste mensen verplaatsen zich *niet*. Verander van land en naam en met de juiste maniertjes had je de wereld in je zak. Bij voorbeeld, om Vrouwe te worden had